
OVERVIEW OF THE CASE LAW IN BULGARIA REGARDING THE EXCLUSION OF CONSUMER DISPUTES FROM THE COMPETENCE OF ARBITRATION AND SERVICE OF THE ARBITRATION AWARD

Silviya Yordanova Spasova

Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Bulgaria, sjspasova@uni-sofia.bg

Abstract: With the amendments to the Civil Procedure Code of 2017, a ban on reaching an arbitration agreement for resolving a dispute by an arbitral tribunal, one of the parties to which is a consumer within the meaning of § 13 of the Additional Provisions of the Law on consumer protection. A new paragraph 4 of Art. 3 of the same law, according to which any clause in a contract concluded between a trader and a consumer, by which the parties assign to an arbitration court settlement of a dispute between them, outside the procedure for alternative settlement of consumer disputes within the meaning of the law, is invalid. The Supreme Court of Cassation has formed a permanent practice, according to which the legislative changes are applicable to the pending proceedings under Art. 48 of the Law on International Commercial Arbitration for annulment of arbitration decisions, ruled on disputes with participation of a consumer, formed before the entry into force of the new law. The change raised the question of interpreting the concept of "consumer". When defining disputes with a consumer party as non-arbitrators, the law refers to the definition of a consumer in § 13, item 1 of the Consumer Protection Act. This legal definition definitely refers only to a natural person who acquires goods or uses services that are not intended for commercial or professional activities. In practice, however, the question has arisen as to whether consumers are the "consumer of the energy service", the defendant in the claim for the receivables of the condominium for fees for the costs of management and maintenance of the common areas, the tenant - a natural person under a lease, the debtor, who has secured the debt of the company in which he is a manager or partner

In order to be enforced, an arbitral award must be duly served on the debtor for enforcement. When the defendant is hiding or has an unknown address, the requirement of Art. 32, para. 1 of the International Arbitration Act - the defendant to be thoroughly searched - when the seat, residence, usual residence or address can not be found after a thorough search or in a certified by the post office refusal to receive or not to receive the message. However, in order for the fiction to be applied, it is necessary to take action to serve the arbitral award on all known addresses of the defendant, specified in the contract and its annexes, the evidence in the case and the information in the Commercial Register. According to the practice, in order to comply with this requirement, a number of requirements must be met to ensure that the addressee has been sought - the minimum period of stay of the shipment at the post office, the number of visits to the address and messages and others.

Keywords: Arbitration, arbitration disputes, service of the arbitral award

ПРЕГЛЕД НА СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА ВЪВ ВРЪЗА С ИЗКЛЮЧВАНЕ НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ СПОРОВЕ ОТ КОМПЕТЕНТНОСТТА НА АРБИТРАЖА И ВРЪЧВАНЕТО НА АРБИТРАЖНОТО РЕШЕНИЕ

Силвия Йорданова Спасова

Софийски университет Св. „Климент Охридски“, България, sjspasova@uni-sofia.bg

Резюме: Със Закона за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс от 2017 г. се въведе забрана за постигане на арбитражно споразумение за решаване от арбитражен съд на спор, една от страните по който е потребител по смисъла на § 13 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите. Създаде се също нова алинея 4 на чл. 3 от същия закон, според която всяка клауза в договор, сключен между търговец и потребител, с която страните възлагат на арбитражен съд решаване на спор между тях, извън процедурата за алтернативно решаване на потребителски спорове по смисъла на закона, е недействителна. Тези изменения породиха проблеми, свързани с действието на новата разпоредба във времето. Върховният касационен съд формира трайна практика, според която законодателните промени са приложими и за висящите производства по чл. 48 Закона за международния търговски арбитраж за отмяна на арбитражни решения, постановени по спорове с участие на потребител, образувани преди влизане на закона в сила. Промяната породиха и проблеми, свързани с тълкуване на понятието „потребител“. Когато определя споровете със страна потребител като неарбитражни, законът препраща към дефиницията за потребител в § 13, т. 1 от Закона за защита на потребителите. Тази легална дефиниция с категоричност

визира само физическо лице, което придобива стоки или ползва услуги, които не са предназначени за извършване на търговска или професионална дейност. В практиката обаче се постави въпроса доколко потребител е "потребителят на енергийна услуга", ответникът по иск за вземанията на етажната собственост за такси за разходите за управление и поддържане на общите части, наемателят – физическо лице по договор за наем, солидарният длъжник, обезпечил дълг на търговското дружество, в което е управител или съдружник.

За да бъде годно изпълнително основание влязлото в сила арбитражно решение на арбитражен съд със седалище в Република България, то трябва да е надлежно е връчено на длъжника по изпълнението. Когато ответникът се укрива или има неизвестен адрес трябва да е спазено изискването на чл. 32, ал. 1 от Закона за международния търговски арбитраж - ответникът да бъде старателно издирен - когато седалището, местожителството, обичайното пребиваване или адресът не могат да бъдат намерени след старателно издирване или при удостоверен от пощенската станция отказ за получаване или неявяване за получаване на съобщението. За да бъде приложена обаче фикцията, е необходимо да са предприети действия за връчване на арбитражното решение на всички известни адреси на ответника, посочени в договора и неговите приложения, доказателствата по делото и информацията в Търговския регистър. Според практиката, за да бъде спазено това изискване, трябва да бъде спазена редица изисквания, които да гарантират, че адресатът е бил потърсен – минимален срок за престояване на пратката в пощенската станция, брой посещения на адреса и оставени съобщения и други.

Ключови думи: Арбитраж, потребителски спорове, връчване на арбитражното решение

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Със Закона за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс (ГПК) на Република България, обнародван в Държавен вестник, брой 8/24.01.2017 г. се измени разпоредбата на чл. 19, ал. 2 ГПК⁶³ като се въведе забрана за постигане на арбитражно споразумение за решаване от арбитражен съд на спор, една от страните по който е потребител по смисъла на § 13 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите (ЗЗП). Според легалната дефиниция на § 13, т. 1 Допълнителните разпоредби на ЗЗП, „потребител“ е всяко физическо лице, което придобива стоки или ползва услуги, които не са предназначени за извършване на търговска или професионална дейност, и всяко физическо лице, което като страна по договор по ЗЗП действа извън рамките на своята търговска и професионална дейност. Следователно, за да влезе в действие ограничението, на първо място има значение качеството на лицето – физическо лице – потребители. На второ място от значение е съдържанието на правоотношението – за задоволяване на лични нужди. Създаде се също нова алинея 4 на чл. 3 ЗЗП, според която всяка клауза в договор, сключен между търговец и потребител, с която страните възлагат на арбитражен съд решаване на спор между тях, извън процедурата за алтернативно решаване на потребителски спорове по смисъла на ЗЗП, е недействителна. Едновременно с това в § 6, ал. 2 преходните и заключителни разпоредби на ЗЗП се предвиди, че започналите до влизане на закона в сила арбитражни производства по неарбитражни потребителски спорове, следва да бъдат прекратени. Измени се и разпоредбата на чл. 47, ал. 2 Закона за международния търговски арбитраж (ЗМТА), като се предвиди, че решения, постановени по спорове, предметът на които не подлежи на решаване от арбитраж, са нищожни.

2. ПРИЧИНИТЕ, НАЛОЖИЛИ ТАЗИ ПРОМЯНА

На първо място следва да се отбележи, че в списъка с примерни неравноправни клаузи по чл. 3, ал. 3 на Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори се съдържа следното: неравноправна е клауза, с която се стига до "...(р) изключване или накръняване правото на потребителя да предяви иск или да използва други правни средства по-специално като изисква от потребителя да отнесе спора изключително на арбитраж, който не е съобразен с правните разпоредби, като неоснователно ограничи възможността му за предоставяне на наличните доказателства или

⁶³ Виж анализ на обхвата на чл. 19, ал. 3 ГПК при Русчев. И. (2019). По някои въпроси на неарбитражните спорове и ненадлежно учредена компетентност на арбитражния съд. София: Грамада сдружение. <http://gramada.org/%d0%bf%d0%be-%d0%bd%d1%8f%d0%ba%d0%be%d0%b8-%d0%b2%d1%8a%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%81%d0%b8-%d0%bd%d0%b0-%d0%bd%d0%b5%d0%b0%d1%80%d0%b1%d0%b8%d1%82%d1%80%d0%b8%d1%80%d1%83%d0%b5%d0%bc%d0%b8%d1%82%d0%b5/>

да му наложи тежестта на доказване, която, според приложимото право, лежи върху друга страна по договора”. Именно този текст е възпроизведен и в чл. 143, т. 16 ЗЗП.

Съгласно чл. 146, ал. 1 ЗЗП неравноправните клаузи в договорите са нищожни, освен ако са уговорени индивидуално. Следователно преди посочените по-горе промени от 2017 г., се преценяваше дали е налице индивидуално уговорена арбитражна клауза, а не на уговорка от типов характер, съдържаща се в изготвени едностранно от едната страна Общи условия към договора⁶⁴. Съгласно чл. 145 неравноправната клауза в договор, сключен с потребителя, се преценява, като се вземат предвид видът на стоката или услугата - предмет на договора, всички обстоятелства, свързани с неговото сключване към датата на сключването, както и всички останали клаузи на договора или на друг договор, от който той зависи, т.е. изисква се една комплексна оценка на клаузата.

В практиката на Съда на Европейския съюз по прилагането на Директивата сама по себе си уговорката за арбитраж по потребителски спорове не се третира като недействителна. В редица решения СЕС65 развива практиката си относно възможността на националния съд да се произнесе относно неправноправността на арбитражна клауза за разрешаване на потребителски спор⁶⁶.

Следователно правото на Европейския съюз не налага ограничението, което беше прието в чл. 19 ГПК относно потребителските спорове. С тази промяна се очакваше да се преодолее злоупотребата със създадените арбитражи с недобра репутация, които монополисти, колекторски дружества, дружества за бързи кредити и други доставчици на услуги създадоха и се опитаха да наложат за решаване на споровете си с потребителите.

С основание това разрешение се критикува в практика⁶⁷, защото потребителите се лишават от една бърза, едноинстанционна и по тази причина евтина процедура по разрешаване на правен спор.

По-надолу ще бъдат разгледани практическите проблеми по прилагането на ограничението потребителски спорове да бъдат разгледани от Арбитраж.

3. ДЕЙСТВИЕ НА НОРМАТА ВЪВ ВРЕМЕТО

В § 6, ал. 2 Преходните и заключителните разпоредби на Закона за изменение и допълнение (ЗИД) на ГПК (Държавен вестник, брой. 8 от 2017 г.) се предвиди, че започналите до влизане на закона в сила арбитражни производства по неарбитражни потребителски спорове, следва да бъдат прекратени. Този текст не породил проблеми по приложението си. Съгласно новоприетата ал. 2 на чл. 47 ЗМТА решения, постановени по спорове, предметът на които не подлежи на решаване от арбитраж, са нищожни. Във Върховния касационен съд (ВКС) се формира трайно установена практика, според която законодателните промени, извършени през 2017 г., са приложими и за висящите пред Върховен касационен съд производства по чл. 48 ЗМТА за отмяна на арбитражни решения, постановени по спорове с участие на потребител, образувани преди влизане на закона в сила. Като аргумент за това ВКС изтъква тълкуването, дадено от Конституционния съд на Република България в т. 3 от решение № 9/24.10.2012 г. по конституционно дело № 15/2002 г., че защитата в рамките на арбитражния процес в неговата цялост се осъществява в два стадия, като производството пред арбитражния съд е първият стадий, а следващият стадий, който е факултативен, е предявяването на иск по чл. 47 ЗМТА пред Върховен касационен съд. Ако към момента на влизане в сила на посочените изменения защитата срещу арбитражното решение е преминала в втори стадий, а именно Върховният касационен съд е

⁶⁴ Виж анализ на правната уредба преди изменението от 2017 г. при Георгиев, А. Новите положения при арбитраж с участието на потребител. (2015). София: Грамада сдружение.

<http://gramada.org/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%B8-%D0%B0%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B6-%D1%81-%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82/>

⁶⁵ С-40/08 на СЕС, С-168/05 на СЕС.

⁶⁶ Виж анализ на практиката на СЕС при Желязкова, В. (2019). Арбитражът като способ за решаване на имуществени спорове. София: Нова звезда, с. 34-36.

⁶⁷ Виж критика при Бончовски. П. Арбитражното решение. (2019) Категории съгласно международната и националната уредба. Възможност за прикрепяне на правни последици. София: News lex.bg.
<https://news.lex.bg/guestpost/%D0%B0%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B8-%D1%81%D1%8A%D0%B3%D0%BB-2/>

сезиран в срока по чл. 48, ал. 1 ЗМТА с иск за отмяна на решението на някое от основанията по чл. 47 ЗМТА, валидността на решението следва да бъде преценявана съобразно действащите след изменението редакции на разпоредбите на чл. 19, ал. 1 ГПК и чл. 47, ал. 2 ГПК⁶⁸. Тези норми изключват потребителските спорове от компетентността на арбитража, а решенията постановени по такъв спор за нищожни. Това правомощие на ВКС да прогласи нищожността на арбитражното решение се обосновава от ВКС и с новата ал. 5 на чл. 405 ГПК, създадена с изменението на ГПК от 2017 г., съгласно която съдът отказва издаване на изпълнителен лист въз основа на нищожни решения по смисъла на чл. 47, ал. 2 ЗМТА.

В резултат на това тълкуване бяха отменени решения на арбитражни съдилища, които са постановени преди приемане на промените от 2017 г., т.е. постановени в момент, в който промяната на чл. 19 ГПК все още не е била налице. Така например, по повод подадена на 14.08.2018 г. искова молба е отменено арбитражно решение от 14.02.2013 г., като съдът е приел⁶⁹, че искът за отмяна по чл. 47 ЗМТА е предявен в срок⁷⁰, тъй като единствените данни за уведомяването на ответника за делото е поканата за доброволно изпълнение, изпратена от частен съдебен изпълнител едва през 2018 г., а останалите книжа по делото били унищожени от арбитража, поради изтичане на 5 годишния срок за съхраняване на делото⁷¹.

Тук следва да се отбележи, че ВКС приема, че при липса на подадена в срок искова молба по чл. 47 ЗМТА, съдът няма правомощия да се произнася по нищожността на арбитражно решение, постановено преди влизане в сила на измененията от 2017 г. Висящо производство по потребителски спор по смисъла на § 6, ал. 2 Преходните и заключителни разпоредби на ЗИД на ГПК (Държавен вестник, брой 8/24.01.2017 г.), т.е. подлежащо на прекратяване, е налице и когато първият стадия е приключил преди влизане в сила на промените, но все още не е изтекъл срокът на защита по чл. 48, ал. 1 ЗМТА към момента на влизане в сила на измененията. Тогава защитата е премине във втория стадий. В този смисъл е константната практика на ВКС⁷². Противното според ВКС означава да са придаде обратно действие на закона.

Следователно може да се прогласи нищожност на решение на Арбитраж, постановено срещу потребител преди промените от 2017 г., само ако искът е предявен в срока по чл. 48 ЗМТА – 3 месеца от уведомяване, съответно узнаване за решението.

4. ОТНОСНО ПОНЯТИЕТО ПОТРЕБИТЕЛ В ПРАКТИКАТА

4.1. Когато определя споровете със страна потребител като неарбитражни, законът препраща към дефиницията за потребител в § 13, т. 1 от ЗЗП. Тази легална дефиниция с категоричност визира само физическо лице⁷³. В текста на § 1, т. 41б от Допълнителните разпоредби на Закона за енергетиката е въведена дефиниция на понятието "потребител на енергийна услуга", според която такъв би могъл да бъде както краен клиент, който купува електрическа енергия или природен газ, така и ползвател на преносна и/или разпределителна мрежа за снабдяването му с енергия или природен газ. Според практиката на ВКС понятието "потребител на енергийна услуга" е нещо различно от понятието "потребител" по смисъла на § 13, т. 1 на Допълнителните разпоредби на ЗЗП. Неарбитражността на споровете, съгласно чл. 19, ал. 1 ГПК е приета само за потребител по смисъла на ЗЗП, в който кръг юридическите лица не попадат⁷⁴. Същото следва да важи и за дефинициите, които се съдържат в други закони - например за "потребител на дейност по наземно обслужване" в Закона за гражданското въздухоплаване.

⁶⁸ Виж критика на тази практика, която изцяло споделям при Желязкова, В.2019. Арбитражът като способ за решаване на имуществени спорове. София: Нова звезда, с. 42-43.

⁶⁹ Решение № 247 от 11.12.2018 г. по търговско дело № 2337/2018 г. на ВКС.

⁷⁰ В този смисъл са и Решение № 315 от 17.12.2018 г. по търговско дело № 1374/2018 г. на ВКС, Решение № 236 от 09.01.2018 г. по търговско дело № 1114/2017 г. на ВКС.

⁷¹ В момента ЗМТА предвижда 10-годишен срок за съхранение на делата - чл. 46а ЗМТА.

⁷² Определение № 363 от 01.11.2018 г. по частно търговско дело № 411/2018 г. на ВКС; определение № 373 от 19.12.2018 г. по частно търговско дело № 1791/2018 г. на ВКС, определение № 198/30.05.2018 г. по частно търговско дело № 3106/2017 г. на ВКС, Определение № 15 от 28.01.2019 г. по частно търговско дело № 2963/2018 г. на ВКС, Определение № 225 от 28.03.2019 г. по частно търговско дело № 481/2019 г. на ВКС, Определение № 577 от 26.10.2018 г. по частно търговско дело № 1969/2018 г. на ВКС.

⁷³ Виж практиката на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата при определяне на „потребител“ при Лазаров, М. (2020). Практика на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата 2016-2017. София: Българска търговско-промишлена палата. с. 300-308.

⁷⁴ В този смисъл са Решение № 12 от 04.04.2018 г. по търговско дело № 2485/2017 г. на ВКС, Определение № 144 от 21.02.2019 г. по частно търговско дело № 190/2019 г. на ВКС.

4.2. По иск за вземанията на етажната собственост срещу собственик на самостоятелен обект за такси за разходите за управление и поддържане на общите части, определени от общото събрание, ответникът не е потребител по смисъла на ЗЗП. Според ВКС правоотношенията по повод етажната собственост се подчиняват на специалния правен режим, установен в Закона за собствеността (ЗС) и Закона за управление на етажната собственост (ЗУЕС). Вземанията за разходите за управление и поддържане на общите части на сградата в режим на етажна собственост са облигационни, но нямат за източник потребителски договор, а възникват по силата на закона - чл. 6, ал. 1, т. 10 ЗУЕС. От друга страна размерът на вноските се определя с решение на общото събрание на собствениците - чл. 11, ал. 1, т. 5 ЗУЕС⁷⁵. В практиката обаче, като потребителски се определя спорът, който се води срещу собственик в етажната собственост от търговско дружество, с което общото събрание на етажната собственост е сключило договор за управление на общите част, в който е уговорено че дължимите такси могат да бъдат събрани от всеки от етажните собственици от страна на търговското дружество⁷⁶. В този случай се приема, че източник на задължението е сключения между етажните собственици чрез управителния орган на етажната собственост и търговското дружество договор, по който се предоставят услуги на етажните собственици срещу възнаграждение⁷⁷. Потребителски е и спорът, произтичащ от договор за абонаментно и сервизно обслужване на асансьорни уредби срещу етажната собственост⁷⁸.

4.3. Съгласно практиката на ВКС понятието „потребител“ трябва да се преценява въз основа на оценка доколко договорното отношение, от което произтича спорът, се вписва в рамките на дейности, външни за упражняването на дадена професия. В случаите на физическо лице, което е поело да бъде гарант за изпълнението на задължения на търговско дружество – солидарен длъжник, поръчител, встъпване в дълг, съдът следва да установи дали това лице е действало в рамките на осъществяваната от него дейност по занятие, или поради връзка от функционално естество, която то има с това дружество – управител, съдружник. Физическото лице, което има тесни професионални връзки с дружество – управител, мажоритарен собственик, не може да се счита за потребител по смисъла на ЗЗП, когато поръчителства по запис на заповед, издаден за гарантиране на задълженията, които дружество има по договор, свързан с получаването на кредит или ако е встъпило по реда и на основание чл. 101 Закона за задълженията и договорите в задължението на лизингополучателя в облигационната връзка с лизингодателя. Обезпечавайки лично задължението на дружеството, в което е съдружник или управител, той не получава стока или услуга, която да не е свързана с търговската му дейност и извън нейните рамки^{79,80}.

4.4. Наемателят – физическо лице по договор за наем, съдържащ арбитражната клауза няма качеството на потребител, придобиващ стока или услуга по смисъла ЗЗП. Според ВКС наемният договор не

⁷⁵ Решение № 336 от 18.02.2019 г. по търговско дело № 603/2018 г. на ВКС, Решение № 128 от 18.07.2018 г. по търговско дело № 601/2018 г. на ВКС.

⁷⁶ В практиката си ВКС приема, че не може Общо събрание на етажните собственици да делегира правомощие за Председателя на Управителния съвет на етажната собственост да избере арбитражен съд, който да разрешава спорове между етажните собственици за дължими вноски за поддръжка на общите части. Такова упълномощаване би било допустимо само въз основа на волеизявление на всеки от етажните собственици, обвързващо го спрямо останалите, но не и въз основа на решение на Общото събрание на етажната собственост. Това е така, тъй като чл. 11, ал. 1 от ЗУЕС не визира правомощие на Общото събрание с такъв предмет. Спорът за дължими такси по поддръжка на общите части противопоставя интересите на ответник с интересите на останалите етажни собственици. За да се уговори арбитраж, е необходимо да бъде постигнато писмено съгласие на етажните собственици споровете за дължими вноски за разходи за управление и поддържане на общите части на сградата да бъдат разрешавани от арбитражен съд - Решение № 212 от 27.11.2018 г. по търговско дело № 602/2018 г. на ВКС, Решение № 128 от 18.07.2018 г. по търговско дело № 601/2018 г. на ВКС.

⁷⁷ Решение № 312 от 11.02.2019 г. по търговско дело № 1126/2018 г. на ВКС.

⁷⁸ Решение № 40 от 26.03.2019 г. по т. д. № 2088/2018 г. на ВКС.

⁷⁹ Решение № 226 от 27.11.2018 г. по търговско дело № 2051/2018 г. на ВКС, решение № 94 от 28.07.2017 г. по търговско дело № 1394/2016 г. на ВКС, решение №23 от 05.06.2019 г. по търговско дело № 3209/2018 г. на ВКС.

⁸⁰ В този смисъл и Сталев, Ж., Мингова А., Попова А., Стамболиев А. и Иванова Р. (2020). Българско гражданско процесуално право. Десето преработено и допълнено издание. София: Сиела Норма АД, с. 859.

е договор за услуга⁸¹. По смисъла на § 13, т. 14 от допълнителните разпоредби на ЗЗП услуга е всяка материална или интелектуална дейност, която се извършва по независим начин, предназначена е за друго лице и не е с основен предмет прехвърляне владение на вещ. Предаването на държането на вещта на наемателя, което е основен предмет на договора за наем, е с по-ограничен обем от упражняваната фактическата власт върху вещта⁸².

4.5. В практиката на ВКС се приема, че сключването на споразумение между застрахования и застрахователното дружество не променя качеството на лицата, които са го подписали и не лишава ищеца от качеството на ползвател на застрахователна услуга. Затова и спорът, свързан с неплащане на част от уговорения размер на обезщетението от застрахователя по споразумението е потребителски, а уговорената между страните арбитражна клауза е недействителна. Това е така, защото пострадалият има качеството на ползвател на застрахователна услуга по смисъла на чл. 2, ал. 2, предложение четвърто от Кодекса на застраховането⁸³.

5. ПРОБЛЕМИ ПРИ ВРЪЧВАНЕ НА АРБИТРАЖНОТО РЕШЕНИЕ

Две основни промени на чл. 405 ГПК бяха направени през 2017 г., във връзка с издигването на изпълнителен лист. Първата предвижда, че местно компетентен е съдът, в района на който е постоянният адрес или седалището на длъжника. Втората дава правомощия на съда по издаване на изпълнителния лист да откаже издаване на изпълнителен лист въз основа на нищожни по смисъла на чл. 47, ал. 2 от ЗМТА, т.е. когато спорът е неарбитражен⁸⁴.

За да бъде годно изпълнително основание влязлото в сила арбитражно решение на арбитражен съд със седалище в Република България, то трябва: 1. да е редовно от външна страна и 2. да удостоверява подлежащо на изпълнение вземане и 3. да е редовно връчено на длъжника по изпълнението.

1. Проблеми при връчване на решението се появяват, когато ответникът се укрива или има неизвестен адрес. Тогава трябва да е спазено изискването на чл. 32, ал. 1 от ЗМТА - ответникът да бъде старателно издирен - когато седалището, местожителството, обичайното пребиваване или адресът не могат да бъдат намерени след старателно издирване или при удостоверен от пощенската станция отказ за получаване или неявяване за получаване на съобщението⁸⁵. За да бъде приложена тази фикцията, практиката изисква да са предприети действия за връчване на арбитражното решение на всички известни адреси на ответника, посочени в договора и неговите приложения, доказателствата по делото и информацията в Търговския регистър. Става дума за правила, които от една страна са създадени, за да се гарантира надлежното уведомяване на страните и от друга - с тях се предотвратява недобросъвестно поведение от страна на ответника, който се укрива⁸⁶. Според практиката, за да бъде осъществено надлежно връчване, трябва да бъде спазена разпоредбата на чл. 5, ал. 2 от Общите правила за условията за доставяне на пощенски пратки и пощенски колетти, приети с решение № 581/27.10.10 г. на Комисията за регулиране на съобщенията, съгласно която в пощенската кутия се доставя писмено служебно известие с покана получателят да се яви за получаване на пратката в пощенската служба в срок, определен от пощенския

⁸¹ В този смисъл и Сталев, Ж., Мингова А., Попова А., Стамболиев А. и Иванова Р. 2020. Българско гражданско процесуално право. Десето преработено и допълнено издание. София: Сиела Норма АД, с. 859.

⁸² Решение № 207 от 31.10.2018 г. по търговско дело № 970/2018 г. на ВКС.

⁸³ Определение № 353 от 22.08.2019 г. частно търговско дело № 476/2019 г. на Апелативен съд – Пловдив

⁸⁴ Виж анализ на тази промяна при Градинарова, Т. (2017) За правомощията на съда да констатира нищожност на арбитражно решение в производството за издаване на изпълнителен лист. София: Арбитражен съд при ЕЮП. https://ejchamber.eu/%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%89%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B0-%D0%B4%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%B0/#_ftn10

⁸⁵ Виж по този въпрос Сталев, Ж. (1997). Арбитраж по частноправни спорове. София: Издателска къща Сиела. с. 104.

⁸⁶ Виж преглед на практиката и при Голева, П. (2019) Съдебната практика по някои въпроси на отмяната на арбитражни решения след реформата от 2017 г. София: Грамада сдружение.

<http://gramada.org/%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D0%BE-%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B8-%D0%B2%D1%8A%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8-%D0%BD/>

оператор, но не по кратък от 20 дни и не по-дълъг от 30 дни. Отбелязването върху пратката, че е неуспешно доставена според съдилищата не покрива критерия за старателно издирване по смисъла на чл. 32 ЗМТА. Трябва да бъдат оставени не по-малко от две съобщения.

Според посочените Общи правила, пратката може да се връчи и на пълнолетен член на домакинството на получателя, живеещ на адреса, срещу подпис и документ за самоличност (чл. 5, ал. 2), като се посочат три имена. Практиката приема, че приложеното известие за доставяне, удостоверяващо връчването на арбитражното решение на физическо лице, различно от ответника, не е достатъчно да се удостовери връчване. Трябва да има данни, че е пълнолетно и попада в кръга на домашните на длъжника⁸⁷.

Практиката приема също, че Решаващият орган трябва да направи опит за връчване и на адреса на ответника, посочен в договора, независимо от това, че има данни в последствие адресът за кореспонденция между ищеца и ответника по процесния договор да е променен⁸⁸.

2. Според практиката законът не е предоставил на арбитражния съд, включително и на служители при него, удостоверителна компетентност за установяване редовното връчване на арбитражното решение на длъжника по изпълнението. Тежест да докаже връчването носи молителят в производството по издаване на изпълнителен лист и това трябва да стане с допустимите в гражданския процес писмени доказателствени средства. Приема се в практиката, че удостоверение, съставено от председателя на арбитражния съд не представлява официален свидетелстващ документ по смисъла на чл. 179, ал. 1 ГПК, ползващ се с обвързваща съда материална доказателствена сила, а е частен удостоверителен документ, чрез който не може да се установи надлежното връчване на арбитражното решение⁸⁹. Необходимо е документът да обективира волеизявление на лицето, което непосредствено е осъществило действията по връчване на решението или е направило опит за неговото връчване.

В практиката като нередовно се приема връчването, когато:

- не се установяват часовете на извършените посещения на адреса на ответниците;
- не е удостоверено оставяне на адреса на съобщение до адресата, че следва да се яви в офиса на куриерската или пощенската служба за получаване на препоръчана пратка, и в какъв срок следва да се яви;
- не е отразено как и от кое лице е получено сведението, че адресата е променил адреса си;
- не е достатъчно посещения на адресите да са извършени в два последователни дни,
- не е представен и плик, в който е изпратена пратката, поради което съдът не може да направи извод, че представената товарителница е съпровождала плик, съдържащ арбитражното решение е невъзможен⁹⁰.

Когато ответникът не е открит на адреса или не се е явил да получи решението, съдилищата изискват да се представи към молбата за издаване на изпълнителен лист и договора, от който произтича спорното правоотношение, за да преценят дали длъжникът не са заявили адрес за кореспонденция, който не е задължително да съвпада с постоянния или настоящия им адрес⁹¹. По отношение на ограниченията по чл. 266 ГПК да се сочат доказателства, които страната е могла да посочи на предходен етап, се обосновава тяхното приложение и в производството по обжалване на определения по издаване на изпълнителен лист по силата на препращащата норма на 278, ал. 4 ГПК. Това означава, че страната може да представя при обжалване само нови доказателства, които не е могла да представи пред първата инстанция. Затова в

⁸⁷ Определение № 3451 от 14.10.2016 г. по въззивно частно гражданско дело № 3912/2016 г. на апелативен съд – София. Виж обаче становището на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата по този въпрос в Лазаров, М. (2017). Практика на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата 2011-2015. София: Българска търговско-промишлена палата. с. 330.

⁸⁸ Решение № 110 от 14.06.2017 г. по търговско дело № 2239/2016 г. на ВКС.

⁸⁹ Определение № 1465 от 01.05.2017 г. по въззивно гражданско дело № 1350/2017 г. на Апелативен съд – София.

⁹⁰ Определение № 2253 от 04.07.2016 г. по частно гражданско дело № 3080/2016 г. на Апелативен съд – София

⁹¹ Разпореждане № 211 от 27.02.2017 г. по частно търговско дело № 18/2017 г. на Окръжен съд – Ловеч, Определение № 2207 от 10.08.2015 г. по частно гражданско дело № 2253/2015 г. на Апелативен съд – София, Определение № 2206 от 10.08.2015 г. по частно гражданско дело № 2338/2015 г. на Апелативен съд – София.

конкретния съдебен акт не са обсъдени представените с жалбата доказателствата за съвпадане на постоянния адрес на длъжниците с този посочен в договора за револвиращ кредит⁹².

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Натрупаният негативен опит от работата на арбитражи със съмнителна репутация доведе до отпадане през 2017 г. на възможността потребителските спорове да бъдат разрешавани от арбитраж, което лиши потребителите от един бърз и евтин способ за защита. Създаде се и недоверие в дейността на арбитража по връчване на съдебни книжа и до формализиране и усложняване на проверката по редовното връчване на решението в производството по издаване на изпълнителен лист.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Градинарова, Т. (2017). За правомощията на съда да констатира нищожност на арбитражно решение в производството за издаване на изпълнителен лист.
- Бончовски, П. (2019). Арбитражното решение. Категории съгласно международната и националната уредба. Възможност за прикрепяне на правни последици.
- Георгиев, А. (2015). Новите положения при арбитраж с участието на потребител.
- Голева, П. (2019). Съдебната практика по някои въпроси на отмяната на арбитражни решения след реформата от 2017 г.
- Лазаров, М. (2017). Практика на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата 2011-2015.
- Лазаров, М. (2020). Практика на Арбитражния съд при Българската търговско-промишлена палата 2016-2017.
- Русчев, И. (2019). По някои въпроси на неарбитражируемите спорове и ненадлежно учредена компетентност на арбитражния съд.
- Желязкова, В. (2019). Арбитражът като способ за решаване на имуществени спорове.
- Сталев, Ж., Мингова А., Попова А., Стамболиев, А., & Иванова, Р. (2020). Българско гражданско процесуално право. Десето преработено и допълнено издание.
- Сталев, Ж. (1997). Арбитраж по частноправни спорове.

---

⁹² Определение № 1772 от 29.06.2015 г. по частно гражданско дело № 2529/2015 г. на Апелативен съд – София.